

УДК 595.771(477.8)

Ю. В. Дубровський – науковий співробітник
Національного природного парку “Голосіївський”, м. Київ;
Л. Д. Дубровська – науковий співробітник Національного
природного парку “Голосіївський”, м. Київ

До вивчення кровосисних комарів північно-західної Волині

*Роботу виконано в Національному
природному парку “Голосіївський”*

У межах Шацького національного природного парку зареєстровано 20 видів комарів із п’яти родів. Найпоширенішими є три види комарів роду *Aedes* (*Aedes sticticus*, *Ae. vexans* та *Ae. Cinereus*). Два види (*Culiseta morsitans* та *Aedes pionips*) відзначені вперше на півночі Волині.

Ключові слова: комарі, фауна, біологія кровососів.

Дубровский Ю. В., Дубровская Л. Д. К изучению кровососущих комаров северо-западной Волини.

На территории Шацкого национального природного парка зарегистрированы 20 видов комаров из пяти родов. Наиболее распространенные три вида рода *Aedes* (*Aedes sticticus*, *Ae. vexans* и *Ae. Cinereus*). Два вида (*Culiseta morsitans* и *Aedes pionips*) отмечены впервые на севере Волини.

Ключевые слова: комары, фауна, биология кровососов.

Dubrovsky Y. V., Dubrovskaya L. D. To the Studies of Bloodsucker Mosquitoes that Exist in North-Western Volyn. On the territory of Shatsk National Nature Reserve, 20 species of mosquitoes from 5 genera have been registered. The most widely-distributed are three species of the genus *Aedes* (*Aedes sticticus*, *Ae. vexans* and *Ae. Cinereus*). Two species (*Culiseta morsitans* and *Aedes pionips*) have been noticed in the North of Volyn for the first time.

Key words: mosquitoes, fauna, biology of bloodsuckers.

Постановка наукової проблеми та її значення. Видовий склад та особливості біотопічного розподілу кровосисних комарів (род. *Culicidae*) Волинського Полісся досліджувались у складі українсько-британської експедиції, яка була організована Фондом Ральфа Брауна Королівського географічного товариства Великої Британії. Важливими перевагами цієї експедиції були наявність позашляховиків та широке використання в маршрутних дослідженнях байдарок та шлюпок, що дало можливість охопити віддалені частини великих зволжених територій. Кровосисні комарі природних масивів Волинського Полісся досліджені ще достатньо. Водночас у регіоні відбувається зміна фауністичних комплексів гнусу під впливом антропогенного тиску (Зінченко, Сухомлин, 2000). Отож дослідження особливостей складу та розподілу кровосисних комарів як основного компонента гнусу в різних біотопах є доцільними.

Матеріали й методи. Матеріали розвідки збиралися в Шацькому національному природному парку та на його околицях, а також у долині Верхньої Прип’яті в межах Волинської області влітку 1998 р. Номери пунктів збору в наведеному переліку відповідають номерам верхнього рядка табл. 1:

1. Береги оз. Світязь. Основні біотопи: вільхові та мішані ліси, трав’яно-чагарникові та високо-травні очеретяно-рогозові заболоченості.

2. Берег оз. Пісочне. Основний біотоп: березовий ліс.
3. Береги оз. Луки. Основні біотопи: осокові та вільхові болота.
4. Береги оз. Острів'янського. Основні біотопи: ялинові, сосново-дубові та березово-вільхові ліси.
5. Береги оз. Люцимер. Основні біотопи: вільхові та березові ліси.
6. Берег оз. Чорне. Основний біотоп: вологий лук із вільхою та вербою.
7. Заплава річки Турії нижче с. Бузаки Камінь-Каширського р-ну. Основний біотоп: низькотравний вологий лук.
8. Заплава річки Турії біля с. Черче Камінь-Каширського р-ну. Основний біотоп: високотравне очеретяне болото.
9. Заплава річки Прип'ять нижче гирла річки Турії. Основні біотопи: заплавні луки та поля з бур'янами.
10. Береги оз. Святе на північ від с. Залухов Ратнівського р-ну. Основні біотопи: різнотравні та пустищні луки.
11. Береги й острів оз. Біле Любешівського р-ну. Основні біотопи: сосново-дубові вересові та чорницеві ліси, комишево-рогозово-очеретяні зарості.
12. Берег оз. Любче Ковельського р-ну. Основний біотоп: болотистий вільховий ліс.
13. Заплава річки Прип'ять на південь с. Невир Любешівського р-ну. Основний біотоп: осоково-вільхове болото.
14. Заплава річки Прип'ять біля с. Ветли Любешівського р-ну. Основний біотоп: вільхове болото.
15. Заплава річки Прип'ять біля с. Люботин Любешівського р-ну. Основний біотоп: вологий заплашний лук із вербою та вільхою.
16. Береги оз. Люб'язь Любешівського р-ну. Основний біотоп: низькотравний вологий лук.

Комарів (імаго) збирали під час контакту зі спостерігачами з допомогою комароловки-морилки конструкції А. Ф. Кришталя, а личинки – у водоймах за допомогою сачків і сифонів. Матеріали оброблялися загальноприйнятими методами (Руководство..., 1974; Шеремет, 1998). Визначення видового складу проведено під керівництвом та за участю В. П. Шеремета. Усього досліджено 1 382 екземпляри комах, що належать до 20 видів та 5 родів *Culicidae*.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Видовий склад зібраних комарів наведений у табл. 1. Перебування двох видів – *Culiseta morsitans* (Theob.) та *Aedes pionips* Dyar – на півночі Волині відзначено вперше. Найпоширенішими на обстежених територіях є три види комарів: *Aedes sticticus*, *Ae. vexans* та *Ae. cinereus*, які були знайдені майже у всіх пунктах. Досить поширеним у місцях досліджень був також *Ae. cantans*, який відзначений у 50 % зборів.

Серед досліджених видів переважають представники роду *Aedes*, які виплоджуються головно у весняний період у мілководних, в основному тимчасових водоймах. Личинки більшості весняних видів цього роду розвиваються переважно в лісових калюжах та копанках, а поліциклічних видів – у калюжах на берегах озер, у вільхових та осокових болотах. У водоймах трьох останніх груп разом із ними розвиваються личинки роду *Culex*, проте вони частіше трапляються в лукових улоговинах та заболоченостях, у тому числі – антропогенних. Личинки роду *Culiseta* знайдені в осокових та очеретяних болотах, а *Mansonia* – лише у прибережних заростях озер. Личинки *Anopheles* траплялися в мілководних зарослих водоймах, які добре прогріваються, а також у щільних берегових заростях Прип'яті.

Майже всі обстежені біотопи характеризуються значною площею водної поверхні, високим ступенем зволоження, досить складним мікрорельєфом, зокрема розвиненою листяною поверхнею, що обумовлює наявність різноманітних схованок, а також багатим населенням хребетних тварин. Тому вони є дуже сприятливими для перебування та розмноження кровосисних комарів. Загальна щільність цих комах, порівняно із заплавними та лісовими біотопами інших регіонів, досить велика. У межах конкретного біотопу відзначено від 1 до 10 видів комарів. Але встановити вірогідний

зв'язок між кількістю видів комарів та показниками проективного покриття ґрунту рослинністю, її ярусності та висотою першого ярусу методами кореляційного аналізу не вдалося.

Таблиця 1

Видовий склад кровосисних комарів обстеженого регіону

№ з/п	Вид комарів	Номер місць збору																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1	<i>Anopheles maculipennis</i> Mg.		+	+							+						+	
2	<i>Culiseta annulata</i> (Schr.)	+																
3	<i>Cs. alaskaensis</i> (Ludl.)		+															
4	<i>Cs. morsitans</i> (Theob.)	+																
5	<i>Mansonia richiardi</i> (Fic.)	+	+	+	+													
6	<i>Aedes caspius</i> (Pall.)	+		+														
7	<i>Ae. cantans</i> (Mg.)	+	+	+	+					+	+	+	+	+	+	+		
8	<i>Ae. excrucians</i> (Walk.)	+			+	+	+							+				
9	<i>Ae. flavescens</i> Mull.	+	+						+	+		+						
10	<i>Ae. communis</i> (Deg.)			+	+			+		+	+	+						
11	<i>Ae. pionips</i> Dyar							+			+	+				+	+	
12	<i>Ae. punctor</i> Kirby	+		+	+						+	+		+				
13	<i>Ae. sticticus</i> Mg.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
14	<i>Ae. nigrinus</i> (Eck.)									+	+	+						
15	<i>Ae. intrudens</i> Dyar									+	+	+						
16	<i>Ae. pullatus</i> (Cog.)					+						+						
17	<i>Ae. vexans</i> (Mg.)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
18	<i>Ae. cinereus</i> Mg.	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
19	<i>Culex modestus</i> Fic.											+						
20	<i>Cx. pipiens</i> L.	+	+								+							

Загальна кровосисна активність комарів у досліджених біотопах залежить від їх типологічних та сезонних особливостей, часу доби й особливо мікрокліматичних факторів. Улітку найвища інтенсивність нападу комарів звичайно спостерігається в години заходу сонця та за умов вологої і безвітряної погоди, а також у вогких вільхових лісах. Мінімально активні кровосисні комари найчастіше після полудня та за умов ясної і вітряної погоди, а також у сухих сосняках та на підвищених піщаних горбах і пляжах.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Видовий склад та біотопічний розподіл кровосисних комарів обстежених територій загалом є достатньо типовими для заболочених заплавл і лісових масивів Полісся та Лісостепу. Значне таксономічне багатство дослідженої групи з наявністю і спеціалізованих, і еврибіонтних видів комах є характерним для територій, які зазнають дуже помірного антропогенного впливу та за своїм екологічним станом наближаються до природних комплексів.

Більшість зазначених у табл. 1 видів, окрім № 11, 14, 15, 19, трапляється безпосередньо на території Шацького парку.

Література

1. Зінченко О. П., Сухомлин К. Б. Оцінка сучасного стану та прогноз зміни фауни гнусу Волинського Полісся в умовах збільшення антропогенного тиску // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. "Природ. ресурси, екологія та охорона здоров'я Полісся". – Луцьк: Надстир'я, 2000. – Вип. III. – С. 45–49.
2. Руководство по медицинской энтомологии. – М.: Медицина, 1974. – 360 с.
3. Шеремет В. П. Кровосисні комари України. – К.: Вид-во Київ. нац. ун-ту, 1998. – 34 с.

Статтю подано до редколегії
21.01.2009 р.